

ЗБІРНИК

**«НАУКОВИЙ ВІСНИК НДІ ПРОБЛЕМ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ» 2025-1**

ISSN 2786-7900

<https://doi.org/10.61417/2786-7900.2025.1.7>

УДК 343.3/.7

**КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО
ПОСЯГАЮТЬ НА ФАРМАЦЕВТИЧНУ
ДІЯЛЬНІСТЬ, ЗА ЗАРУБІЖНИМ
КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ:
ОСНОВНІ ВИДИ ТА СПЕЦИФІКА
СИСТЕМАТИЗАЦІЇ**

Берзін Павло Сергійович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правової політики
та кримінального права

Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ORCID – 0000-0003-4146-7910

Фролова Олена Григорівна,

кандидат юридичних наук,
професор кафедри правоохоронної та антикорупційної
діяльності Навчально-наукового інституту права імені
князя Володимира Великого ПРАТ «ВНЗ «МАУП»

м. Київ, Україна

ORCID – 0009-0007-5427-7581

Берзіна Анжела Бахтіярли,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри судової медицини та
медичного права Національного медичного
університету імені О.О. Богомольця,
м. Київ, Україна
ORCID – 0000-0002-9885-309X

Анотація. В статті розглянуті основні види та специфіка систематизації кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, за зарубіжним кримінальним законодавством.

Авторами було проаналізовано численні акти зарубіжного кримінального законодавства (зокрема таких країн як США, ФРН, Бразилія, Швейцарія, Україна, Естонія, Туреччина, Узбекистан), що було здійснено завдяки їх систематизації. На основі такого аналізу було встановлено, що «типовість» та «нетиповість» видів кримінальних правопорушень, пов'язаних із сферою фармацевтичної діяльності доцільно розглядати залежно від: а) змісту посягання (впливу) на фармацевтичну діяльність як об'єкту кримінально-правової охорони та особливостей обігу лікарських засобів у сфері фармацевтичної діяльності (його окремих фрагментів), що проявляються у завданні шкоди; б) специфіки відображення зазначеного «ушкодження» (шкоди) у правових конструкціях, що визначають відповідні види кримінальних правопорушень.

Ключові слова: лікарські засоби, фармацевтична діяльність, кримінальні правопорушення, акти зарубіжного законодавства.

**CRIMINAL OFFENCES ENCROACH ON PHARMACEUTICAL
ACTIVITIES UNDER FOREIGN CRIMINAL LEGISLATION: MAIN TYPES
AND SPECIFICS OF SYSTEMATISATION**

Pavlo Berzin,

doctor of legal sciences,
professor of the department of criminal and legal policy
and criminal law Educational and scientific
Kyiv National Institute of Law
Taras Shevchenko University,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-4146-7910

Olena Frolova,

Candidate of Law,
Professor of the Department of Law Enforcement
and Anti-Corruption Activities of the
of the Prince Volodymyr the Great Educational and
Research Institute of Law of the
Interregional Academy of Personnel Management (IAPM)
Kyiv, Ukraine
ORCID – 0000-0002-9885-309X

Angela Berzina,

PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Forensic Medicine and Medical Law,
Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0009-0007-5427-7581

Abstract. The article examines the main types and specifics of the systematization of criminal offenses that encroach on pharmaceutical activities under foreign criminal legislation.

It is proposed to distinguish typical and atypical types of criminal offenses that encroach on pharmaceutical activities based on the understanding that such legal constructions allow us to determine how "adequately" or "inadequately" the "violations" of pharmaceutical activities are reflected, which may manifest themselves in "causing" certain harm to such activities.

The authors analyzed numerous acts of foreign criminal legislation (in particular, of such countries as USA, Germany, Brazil, Switzerland, Ukraine, Kazakhstan, Estonia, Turkey, Uzbekistan), which was carried out due to their systematization. It was established that the "typicality" and "untypicality" of types of criminal offenses related to the pharmaceutical sector should be considered depending on: a) the content of the encroachment (impact) on pharmaceutical activity as an object of criminal law protection and the features of the circulation of medicines in the pharmaceutical sector (its individual fragments), which are manifested in the infliction of harm; b) the specifics of the reflection of the specified "damage" (harm) in legal constructions that define the relevant types of criminal offenses.

Systematization of types of criminal offenses in acts of foreign criminal legislation in the field of pharmaceutical activity made it possible to determine the similarity or difference of such types.

Keywords: medicines, pharmaceutical activity, criminal offenses, acts of foreign legislation.

Постановка проблеми. Сфера фармацевтичної діяльності є важливою складовою системи охорони здоров'я. Забезпечення права на охорону здоров'я

неможливе без нормативного регулювання фармацевтичної діяльності. Така діяльність з одного боку регламентує обіг лікарських засобів та медичних виробів, а з іншого – призначена для забезпечення охорони здоров'я населення шляхом надання доступу до безпечних та ефективних лікарських засобів з метою лікування або профілактики захворювань у людей або тварин або поліпшення їх станів.

Звертаючись до актів зарубіжного кримінального законодавства на основі систематизації відповідних законодавчих норм тих держав, які переважно забезпечують найбільш вдалий, на нашу думку, обсяг обігу лікарських засобів та медичних виробів, можна отримати досвід у правовому регулюванні сфери фармацевтичної діяльності цих країн з метою побудови «оптимального» механізму кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності на національному рівні.

Метою статті є розгляд та визначення специфіки систематизації кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність за актами зарубіжного кримінального законодавства.

Виклад основного матеріалу. У найширшому соціально-правовому розумінні фармацевтична діяльність розглядається у тісному взаємозв'язку зі сферою наукової та практичної діяльності в охороні здоров'я, а також з її предметом: лікарськими засобами, біологічно активними добавками, медичними виробами, дитячим харчуванням, парфумерно-косметичною продукцією, засобами індивідуальної діагностики, предметами догляду за хворими, засобами санітарії та гігієни, мінеральними водами тощо [1]. Фармацевтична діяльність пов'язана з обігом лікарських засобів, підготовкою та перепідготовкою кадрів (фахівців), маркетинговими дослідженнями, фармацевтичною опікою, рекламою лікарських засобів, їх реєстрацією та стандартизацією, зберіганням [2, с. 72].

Акти зарубіжного кримінального законодавства містять види кримінальних правопорушень, пов'язані з фармацевтичною діяльністю, які можна структурувати за певними критеріями і визначити загальну подібність чи відмінність для побудови вітчизняної моделі кримінально-правової охорони сфери фармацевтичної діяльності.

Пропонується виділяти «типові» та «нетипові» види кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, оскільки на наш погляд їх правові конструкції дозволяють визначити наскільки «адекватно» чи «неадекватно» відображені «порушення» у сфері фармацевтичної діяльності, що можуть проявлятися у «заподіянні» їй (такій діяльності) певної шкоди. Наша пропозиція ґрунтується на аналізі численних актів зарубіжного кримінального законодавства, який був здійснений завдяки їх систематизації.

«Нетиповість» та «типовість» видів кримінальних правопорушень, пов'язаних із сферою фармацевтичної діяльності розглядаються залежно від: а) змісту посягання (впливу) на фармацевтичну діяльність як об'єкту кримінально-правової охорони та особливостей обігу лікарських засобів у сфері фармацевтичної діяльності (його окремих фрагментів), що проявляється у завданні шкоди; б) специфіки відображення зазначеного «ушкодження» (шкоди) у правових конструкціях, що визначають відповідні види кримінальних правопорушень.

У найбільш узагальненому вигляді «типовими» видами фармацевтичної діяльності є ті, що безпосередньо пов'язані з обігом лікарських засобів та які можна зустріти в більшості з аналізованих нами актів зарубіжного кримінального законодавства. Це такі, що пов'язані з: 1) виготовленням лікарських засобів в аптеках; 2) промисловим виготовленням лікарських засобів; 3) дистрибуцією лікарських засобів (діяльність з отримання, зберігання, пакування, постачання, транспортування та імпорту/експорту лікарських

засобів, за винятком їх продажу безпосередньо громадянам для особистого користування); 4) імпортом лікарських засобів; 5) оптовою торгівлею лікарськими засобами; 6) роздрібною торгівлею лікарськими засобами. Наприклад, кримінальні кодекси України, Грузії та Казахстану містять багато подібних кримінальних злочинів у сфері медичної та фармацевтичної діяльності (зокрема таких як неналежне ставлення до пацієнта з боку медичного або фармацевтичного працівника, невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, заняття медичною або фармацевтичною діяльністю без відповідного дозволу тощо. Щоправда, з певними відмінностями. Наприклад, як у Кримінальному кодексі України, так і в Кримінальному кодексі Казахстану є склад злочину, який передбачає кримінальну відповідальність за проведення клінічних досліджень лікарських засобів [3]. У КК України передбачено відповідальність за порушення встановленого порядку доклінічного дослідження лікарських засобів та їх державної реєстрації (ст. 321-2) [4], а статтю 318 КК Казахстану також передбачена кримінальна відповідальність за застосування нових методів і засобів профілактики, діагностики, лікування та медичної реабілітації [3].

«Нетипові» види кримінальних правопорушень, що передбачають кримінальну відповідальність в сфері фармацевтичної діяльності, тобто ті, які відмінні від «типових», переважно пов'язані з різними способами законодавчого закріплення ознак цих видів кримінальних правопорушень, а саме через:

а) індивідуалізацію ознак конкретних видів лікарських засобів, які перебувають в обігу (незаконному обігу) (у даному випадку іноземний законодавець може застосовувати «зайву» конкретизацію при визначенні таких ознак у відповідних правових конструкціях без їх необхідного узагальнення);

б) певну типізацію ознак лікарських засобів конкретних видів (без «необхідної» індивідуалізації);

в) ігнорування зв'язків суб'єкта певного виду кримінального правопорушення з конкретними ознаками фармацевтичної діяльності;

г) ігнорування особливостей діяння, вчиненого конкретною особою (незалежно від того, визнається вона суб'єктом фармацевтичної діяльності чи ні), заподіяння «шкоди» (дезорганізації) фармацевтичній діяльності (її окремих фрагментів) [5, с. 171].

До «нетипових» видів кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, належать ті, у змісті правових конструкцій яких іноземний законодавець:

1) виокремлює індивідуальні ознаки конкретних лікарських засобів, що знаходяться в обігу (без належного рівня типізації цих характеристик).

Наприклад, у Законі «Про продукти харчування, лікарські засоби та косметику штату Техас» (США) визначений § 431.022 «Злочин: передача продукту, що містить ефедрин». Цей параграф передбачає кримінальну відповідальність для особи, яка вчиняє правопорушення, якщо вона свідомо продає, передає або іншим чином надає продукт, що містить ефедрин, особі віком 17 років або молодше, за виключенням випадків, передбачених законом. Правопорушення, передбачене цим параграфом, є місдімінор класу С, якщо під час судового розгляду не буде доведено, що обвинувачений був раніше засуджений за правопорушення, передбачене цією статтею; у такому випадку правопорушення є місдімінор класу В [6];

2) недостатньо типізує видові ознаки лікарських засобів, що перебувають в обігу. Прикладом може бути норма § 4331 Кодексу бізнесу та професій штату Каліфорнія (США) щодо порушення правил роздрібної торгівлі ветеринарними харчовими препаратами для тварин: «(с) Особа, яка має ліцензію як роздрібний продавець ветеринарних харчових продуктів і лікарських засобів для тварин, яка не призначає відповідальним за таку роздрібну торгівлю

ветеринарними харчовими продуктами і лікарськими засобами для тварин фармацевта чи уповноваженого представника, або будь-яку особу, яка сама чи через іншу особу, дозволяє відпускати рецепти, окрім як фармацевтом або уповноваженим представником, або іншим чином, як це передбачено в цьому розділі, є винною у вчиненні місдімінору» [7]. За ст. 202 Кримінального кодексу Узбекистану «Порушення порядку використання тваринного або рослинного світу» встановлена відповідальність за «порушення правил ... збору або заготівлі дикорослих видів рослин ... лікарських рослин» [8];

3) розмежовує суб'єктів фармацевтичної діяльності при визначенні діянь, які може вчинити будь-яка особа незалежно від її «належності» до такого суб'єкта. Відповідно до § 4323 Кодексу бізнесу та професій штату Каліфорнія (США), кожна особа, яка для отримання будь-якого лікарського засобу помилково представляє себе лікарем або іншою особою, яка може законно призначати лікарський засіб, або помилково заявляє, що вона діє від імені особи, яка може законно призначати лікарський засіб, у телефонному або електронному спілкуванні з фармацевтом, карається позбавленням волі у окружній в'язниці на строк не більше одного року [7]. Іншим прикладом є ч. 2 ст. 187 Кримінального кодексу Туреччини, якою передбачено покарання за виготовлення та збут наркотичних засобів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я людей, якщо ці дії здійснюються лікарем або фармацевтом [9].

Підхід швейцарського законодавця передбачає покарання для лікарів, стоматологів, мануальних терапевтів, фармацевтів, акушерок, психологів та їхніх помічників за розголошення таємниці, яка була довірена їм у зв'язку з їхньою професією або про яку вони дізналися в процесі їхньої професійної діяльності за вимогою (абз. 1 ст. 321 Кримінального кодексу Швейцарії) [10]. У ст. 268 Кримінального кодексу Бразилії передбачено покарання за порушення розпоряджень державних органів щодо запобігання виникненню або поширенню

інфекційних хвороб (і ця стаття не визначає ознаки особи, яка вчинила таке порушення). При цьому покарання збільшується на третину, якщо особа, яка вчинила зазначене порушення, є працівником закладу охорони здоров'я, лікарем, фармацевтом, стоматологом або медичною сестрою [11].

Кримінальний кодекс України також містить такий нетиповий підхід. Так, у кримінальних правопорушеннях, передбачених статтями 306, 307, 309, 310, 311, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 321, 322 КК України ознакою діяння є його «незаконність» (поняття «незаконність» безпосередньо визначене в нормах цих статей Особливої частини КК України). В диспозиції ст. 145 КК України «Незаконне розголошення таємниці медичної інформації» не розкривається поняття незаконності, але назва цієї статті вказує на «незаконне» розголошення медичної інформації (до речі, ознака протиправності міститься в назві статті 142 «Незаконні дослідження над людиною» та диспозиції частини 1: «незаконне проведення... дослідів»). Оскільки назва статті Особливої частини КК України не є складовою диспозиції кримінально-правової норми, що визначає ознаки складу кримінального правопорушення, відсутність у диспозиції ст. 145 КК України ознаки «незаконне» слід розглядати як певний законодавчий недолік;

4) виділяє осіб, які не можуть вважатися суб'єктами фармацевтичної діяльності, при характеристиці дій, які можуть бути вчинені, в тому числі цими суб'єктами. Наприклад, ст. 331 Кримінального кодексу Естонії встановлює відповідальність за такий «фрагмент» незаконного обігу лікарськими засобами у широкому розумінні, як виготовлення, придбання, зберігання або вживання без рецепта лікаря наркотичних засобів і психотропних речовин (тобто у випадку, коли в межах зазначеного обігу йдеться про наркотичні лікарські засоби та психотропні речовини) [12];

5) визначає досить специфічні за своїм «медичним характером» дії, які не є найпоширенішими актами зарубіжного кримінального законодавства.

Так, згідно § 620/3.22 Закону «Про харчові продукти, лікарські засоби та косметику штату Іллінойс» (США), той, хто свідомо поширює або володіє з наміром поширити гормону росту людини для будь-якого використання у людей, крім лікування захворювання або іншого стану, де використання було дозволено Міністром охорони здоров'я та соціальних служб і за наказом лікаря, є винним у фелонії (тяжкому злочині 3 класу), і може бути оштрафований на суму, що не перевищує 50 000 доларів США [13]. У главі XXI «Створення небезпеки для життя і здоров'я людини» КК Грузії передбачений такий невідомий українському законодавцю склад злочину, як генетичні маніпуляції – тобто створення істоти, подібної людині (ст. 136 КК Грузії) [14];

6) виділяє особливості способів пакування та результатів пакування лікарських засобів як самотійних ознак кримінальних правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією лікарських засобів або їх неправильного маркування. Наприклад, за § 780-113 «Заборонені дії; покарання» підрозділу «Здоров'я та безпека» розділу 35 Зведення законів штату Пенсильванія (США), до заборонених дій, вчинення яких тягне за собою настання кримінальної відповідальності відноситься (5) фальсифікація, пошкодження, знищення або видалення всього або будь-якої частини маркування або вчинення будь-якої іншої дії щодо контрольованої речовини, іншого лікарського засобу, медичного виробу чи косметики, якщо така дія вчинена коли така речовина або виріб зберігається для продажу, що призводить до фальсифікації або неправильного маркування такої речовини або виробу [15];

7) відмежовує властивості фальсифікованих лікарських засобів від лікарських засобів, маркованих засобами індивідуалізації або ідентифікації. Так, за § 780-113 «Заборонені дії; покарання» підрозділу «Здоров'я та безпека» розділу 35 Зведення законів штату Пенсильванія (США), до заборонених дій, вчинення яких тягне за собою настання кримінальної відповідальності

відноситься (б) підробка, контрафакт, імітація або неправдиве представлення, або використання без належного дозволу будь-якого знаку, штампа, бирки, ярлика чи іншого ідентифікаційного символу, дозволеного або передбаченого положенням, оприлюдненим згідно з положеннями підрозділу «Здоров'я та безпека» розділу 35 Зведення законів штату Пенсильванія (США) [15];

8) передбачає види кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією у сфері охорони здоров'я. Наприклад, згідно з § 4301 Кодексу бізнесу та професій штату Каліфорнія (США), вчинення будь-якого діяння, пов'язаного з аморальністю, нечесністю, шахрайством, обманом або корупцією, є фелонією або місдімінором, а також особа вважається винною у непрофесійній поведінці [7]. А згідно § 299a Кримінального кодексу Федеративної Республіки Німеччини «Одержання хабара у сфері охорони здоров'я» встановлено покарання для особи, яка, будучи представником медичної професії, у зв'язку із здійсненням нею професійної діяльності, потребує вигоди для себе чи третьої особи, отримує відповідну обіцянку або цю вигоду як зустрічний обов'язок за те, що вона несправедливо надає перевагу іншій особі в умовах національної чи міжнародної конкуренції: 1) при призначенні лікарських засобів, лікувальних або допоміжних речовин чи медичних виробів; 2) при придбанні лікарських засобів, лікувальних або допоміжних речовин чи медичних виробів, призначених для безпосереднього використання представником медичної професії або його професійним помічником, або 3) при направленні пацієнтів або матеріалів для медичних досліджень [16, с. 296].

Висновки. 1. Виокремлення «типових» видів кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, в актах зарубіжного кримінального законодавства дає змогу визначити подібність таких видів, що у свою чергу дозволяє більш змістовно дослідити питання кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності на національному рівні, виявити можливі

прогалини чи, навпаки, продемонструвати адекватний варіант забезпечення правової охорони фармацевтичної діяльності.

2. Так звані «нетипові» види кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, в актах зарубіжного кримінального законодавства (зокрема, США, ФРН, Бразилія, Швейцарія, Україна, Естонія, Туреччина, Узбекистан) відображають особливу «винятковість» (із загальних законодавчих норм-правил) змісту посягання на фармацевтичну діяльність як самостійного об'єкту кримінально-правової охорони та виражають «порушення прав людини». Виявлення нетипових видів кримінальних правопорушень, які посягають на фармацевтичну діяльність, не означає помилок юридичної техніки в актах зарубіжного кримінального законодавства, а здійснюється на основі норм нормативного (бланкетного) законодавства у сфері фармацевтичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Мнушко З., Слободянюк М. (2024). Фармацевтична діяльність. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/309/farmacevtichna-diyalnist>
2. Берзіна А.Б., Демченко І.С. Основні підходи до визначення поняття «фармацевтична діяльність». *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. № 31 (70). Ч. 1. С. 69-73.
3. Criminal Code of the Republic of Kazakhstan. LAW No. 167 of 16 JULY 1997 (with changes). URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/K970000167> (дата звернення - 30.01.2025)
4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змінами та доповненнями). URL:

ЗБІРНИК «НАУКОВИЙ ВІСНИК НДІ ПРОБЛЕМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ» 2025

12. Penal Code of Estonia from 01.09.2002. URL:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521082014001/consolide> (дата звернення - 30.01.2025)
13. Illinois Statutes Chapter 410. Public Health. URL:
<https://codes.findlaw.com/il/chapter-410-public-health/#!tid=N4123054C7C664E68BF9DFED25C58C014> (дата звернення - 30.01.2025)
14. Criminal Code of Georgia: Code from 22/07/1999. URL:
<https://matsne.gov.ge/en/document/download/16426/157/en/pdf> (дата звернення - 30.01.2025)
15. Pennsylvania Statutes Title 35 P.S. Health and Safety. URL:
<https://codes.findlaw.com/pa/title-35-ps-health-and-safety/pa-st-sect-35-780-113.html> (дата звернення - 30.01.2025)
16. Карне законодавство ФРН. Збірка перекладів / Переклад: Зігора А. І. Київ: ВАІТЕ, 2016. 408 с.